

JOAN VALLS: PAPERS DE MÚSICA I DE MÚSICS —SENSE
PENTAGRAMES— INÈDITS I SEMIINÈDITS

Àngel Lluís Ferrando Morales
Centre Instructiu Musical Apolo d'Alcoi

L'any 2017 se celebra el centenari del naixement del poeta Joan Valls Jordà (1917-1989), un «versaire alcoià» que va ennobrir la llengua pròpia dels valencians en els difícils anys del franquisme, i la producció del qual inclou també la llengua castellana. El fons Joan Valls de l'Arxiu Municipal d'Alcoi (=AMAlcoi), procedent d'una donació de la família anys després del seu traspàs, conté, a més dels mecanoscrits de les obres publicades, una quantitat considerable de documents privats entre els quals trobem alguns originals inèdits i semiinèdits. L'obra de Valls té vocació interdisciplinària i la interacció entre les persones i les institucions del seu cercle d'amistats és una constant en el corpus variadíssim i voluminós que presenta. La relació especial amb la música, tant en la seua vessant pràctica —Valls era músic (MIRÓ: 1989, 19-20)— com en la d'amant del fenomen musical, és essencial per a entendre moltes de les seues creacions poètiques i en prosa (FERRANDO: 2000).

La música és, precisament, el fil conductor d'aquest paper que preten ser un inventari descriptiu —res més que això— d'aquests materials especialment vinculats amb l'art musical, els quals, si no han restat inèdits, han estat impresos en edicions restringides, privades, d'autor o d'àmbit local. Es tracta d'un punt de partida per a un treball major de catalogació i estudi, un avançament de la tasca sobre inèdits i semiinèdits que requereix el personatge rellevant que és Valls, malgrat que «[l]a solitud i l'aïllament han comportat una doble opció de llengua i d'espai, cosa que ha motivat que aquest poeta no haja tingut el ressò i la projecció que sens dubte li pertocava» (CARBÓ: 1991, 10). A més del fons esmentat, s'han consultat altres arxius privats com el de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi i s'ha fet el buidatge d'algunes revistes, premsa i publicacions locals. Igualment, en aquesta primera presa de contacte amb tot aquest material gairebé desconegut, s'ha establert una ordenació en tres seccions: una primera dedicada a la poesia, sense diferenciar l'idioma en el

qual és escrita, una segona distingint la que ha estat inspiració directa de composicions musicals i, finalment, una tercera secció amb els materials en prosa.

1. LA POESIA: PERSONES I INSTITUCIONS

La poesia de Valls presenta destinataris ben diferents. Dins del corpus vinculat estretament amb la música que ens ocupa, comparteixen protagonisme algunes persones i institucions properes al poeta. Entre els primers, trobem el «popular instrumentador y copista» José Gisbert, *Campana*, que va ser motiu d'un *Romance en loa* per part del nostre poeta. L'any 1950 dues associacions vinculades al músic —les penyes «Terremoto» i «Minuto»— li van retre un sentit homenatge la nit del 12 de gener. Els versos de Valls, més d'una vuitantena, fan un repàs per la figura de «Campana», les seues vivències i la seua pervivència en la societat alcoiana. Destaquen les referències abundants al lèxic estrictament musical, la pertinència del qual fa palesa, una vegada més, la formació del poeta (FERRANDO: 2000, 129). Entre les citacions explícites a compositors del primer segle XX, sovintegen figures retòriques de subtil regust musical com ara «metrónomo de andante en delicadezas», «tu alma crispada y sedienta / de armonías y de acordes», «animador de la pauta / con trazo de nota enérgica» o la modèlica «contra acordes y cadencias, / contra bemoles, fermatas, / contra fusas y corcheas, / contra indignas disonancias», entre d'altres.

Sols un any després, Valls dedicaria el seu treball biogràfic *Gonzalo Barrachina* (1951) novament a Gisbert, copista i amic personal del compositor, amb les paraules finals d'una sentida dedicatòria «[a] la memoria del inolvidable compositor alcoyano y a través de José Gisbert, que tanto ha laborado por su pervivencia en el divino arte» (CARBÓ: 1991, 18). Al final de la publicació, una edició gairebé privada en una impremta local, trobem vuit *Elegías el recuerdo de su muerte* les quals, sens dubte, constitueixen la major aportació al conjunt. Al parlar del llibre, Miró afirma sense miraments que «[s]e trata más bien de una explanación poética y ditiràmica o si se quiere un ejercicio de estilo en torno al gran compositor local [...] Joan Valls no tenía madera de investigador y él lo comprendió bien al no repetir la experiencia» (1989, 71-72).

Dedicat «a l'excel·lent músic alcoià Alfons Sellés Cabrera» trobem dins els continguts de la Revista de la Festa de Moros i Cristians d'Alcoi (=RFMCA) de 1957 un poema extens, amb estructura i rima lliure, anomenat *Timbal d'Abril*.⁵⁹ Aquest títol, ben suggeridor, evoca alguns moments concrets dels actes festívols i suposa una lloança oberta a les essències musicals d'aquestos. Sellés Cabrera, director de la Música Nova d'Alcoi (=Música Nova) —la societat musical de Valls— en diferents moments de la seua trajectòria, es comptava entre el cercle d'amics del poeta i, dins la minsa producció original com a compositor, destaquen uns *Goigs a Sant Cristòfol* amb poema de Valls (VALOR: 1988, 275).⁶⁰ També dins d'aquesta mateixa publicació, de 1969 és una evocació als seus anys de percussionista en la Música Nova, materialitzada mitjançant un sonet que forma part d'un grup de treballs poètics a càrrec d'alguns dels col·laboradors literaris de la revista, tots al voltant d'un eix comú —una pràctica que ja es feia des d'uns anys abans— i que, en aquest cas concret es refereix a l'instrument emblemàtic de l'entrada mora, ben estimat per l'autor, *Els timbals*.⁶¹

Dos anys abans, el 1967, apareixia publicat en les pàgines del setmanari *Ciudad* —el periòdic local senyer, inicialment setmanal però que anirà ampliant la seua presència— la *Lauda a Gonçal Barrachina*,⁶² la qual havia estar inserida en el programa de mà d'un concert de la Música Vella d'Alcoi (=Música Vella) dedicat íntegrament al compositor amb motiu del cinquantenari del seu traspàs, el 12 de febrer de 1967, en el transcurs del qual s'interpretà, entre d'altres obres, la magnífica suite *Ecós Levantinos* amb transcripció per a banda de Camil Pérez Monllor.⁶³ El resultat són onze estrofes de quatre versos, dos dels quals presenten un

⁵⁹ La presència dels treballs de Valls en la RFMCA és constant i gairebé ininterrompuda, fins i tot amb més d'un exemple per revista, des de 1953 fins el seu traspàs el 1989 i, a títol pòstum, el 1990.

⁶⁰ També tenim constància d'un altre text de temàtica religiosa de Valls per a la composició d'un himne, en aquest cas dedicat a Sant Roc (1968), original del compositor local Joaquim Nadal Pascual (VALOR: 1988, 219).

⁶¹ Vegeu RFMCA, 1969, p. 40.

⁶² Vegeu *Ciudad*, 14 de febrer de 1967, p. 2.

⁶³ Arxiu de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi.

curios encavallament (entre el nou i el deu), farcides de referències al compositor i a la seua inspiració extraordinària, tantes vegades evocada i admirada. Les col·laboracions habituals que feia en aquest rotatiu al llarg dels anys 70, amb el pseudònim de Serafi i el títol genèric de *Cançons*, ens porten un parell d'exemples de poesia més costumista i, alhora, més àcida i amb un component de crítica social ben important. La primera mostra d'aquest corpus proper als pressupòsits de l'escola satírica valenciana, titulada *Òpera alcoiana*, ens situa en una analogia inversemblant entre el noble art de l'òpera i les cançons festives adobades amb les exclamacions dels jocs de taula que entonen els «cors de local de filà». ⁶⁴ Al seu torn, l'expansió desmesurada de la guitarra entre molts dels segments de la societat alcoiana és objecte de paròdia satírica en *La guitarra està de moda*, una trentena de versos en tres estrofes de deu amb rima consonant. ⁶⁵ Aquests dos poemes van ser publicats, amb 98 més, en *Cent serafins* (1975) pel Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Alcoy amb motiu del centenari de la institució (VALLS: 1975, 119-120, 142).

Set anys després de *Lauda a Gonzal Barrachina* i tot seguint aquesta línia, trobem en la mateixa plataforma periòdica local els *Sonets d'homenatge a Ferran de Mora Carbonell, músic de tota la vida*. ⁶⁶ Es tracta d'un conjunt de quatre sonets laudatoris a qui va ser director de la Música Vella més de trenta anys, davant l'homenatge que els membres d'aquesta banda li van retre el diumenge 24 de novembre de 1974, poc després de la seua retirada al front de l'entitat. Ferran de Mora Carbonell (1897-1978), un dels personatges més emblemàtics de la societat musical que ens ocupa, va ser instrumentista de clarinet, subdirector, director i mestre de molts dels educands de les diferents acadèmies (VALOR: 1988, 216-217). Replets d'al·lusions directes a la seua labor i a l'art musical que va omplir tota la seua vida, el primer dels sonets s'obre amb un sentit «[u]n home, un clarinet, una batuta / que amb l'amor per la música s'inflama» i, entre les paraules que constitueixen cadascun dels versos dels següents poemes, s'evocuen moltes de les virtuts que van ornar les

⁶⁴ Vegeu *Ciudad*, 22 d'agost de 1972, p.4.

⁶⁵ Vegeu *Ciudad*, 5 de febrer de 1974, p.4.

⁶⁶ Vegeu *Ciudad*, 19 de novembre de 1974, p.7.

tasques del músic homenatjat. Cal parar esment, tanmateix, en la densitat i l'abundància de la terminologia musical emprada, d'una concisió i pertinència notables.

El conegut director Gregori Casasempere Juan va ser també protagonista de la seua poesia. Amb el nom de *Lloança d'homenatge a Gregori Casasempere Juan*, descobrim un poema signat el 9 de març de 1980. En aquella data, un diumenge de primavera, tot l'Alcoi musical li retria homenatge a Casasempere al llarg d'un matinal en el *Teatro Circo*,⁶⁷ i suposem que Valls va llegir el poema laudatori durant el transcurs de l'acte o en l'àpat oficial posterior.⁶⁸ Es tracta d'una composició de cinquanta versos d'agrupació lliure la qual, mitjançant una rima ben consonant, passeja per la figura de Casasempere, músic, director i pedagog imprescindible per a moltes entitats de la ciutat. Una de les estrofes, fent referència a aquesta circumstància, diu: «Vivint a Alcoi tu a soles has granat / encoratjant conjunts, il·luminat / per un ferm entusiasme on la paciència / ha forjat de la música l'essència, / tant en Coral de so confraternal / com en l'Orquestra a bon nivell local».

Menció a banda, bàsicament per la seua funcionalitat singular, mereix la nota necrològica *En la muerte del músico alcoyano José Carbonell García* que la nit del seu òbit va llegir-se a les 10:30 h —ho sabem per la nota manuscrita de Valls que encapçala el document— des de les ones de Radio Alcoi (EAJ 12). Segons ens indica la premsa, Carbonell va morir la vesprada del dijous i, per aquesta raó, és lògic pensar en l'anunci que convocava al soterrament de divendres 30 d'agost de 1957, «una grandiosa manifestación popular de duelo».⁶⁹ La immediatesa que podem observar en la seua redacció és ben evident per la gran quantitat d'esmenes que hi trobem. Valls, no obstant la precipitació lògica de les circumstàncies, estructura un treball que traspua condol i tristesa pro-

⁶⁷ Vegeu *Ciudad*, 8 de març de 1980, p.3.

⁶⁸ Una de les estrofes finals del poema sembla apuntar aquesta segona possibilitat: «Quede ben afermat el personatge / que ha merescut el càlid homenatge / d'un poble faener. / Tenint-te a taula / es compleix el desig i la paraula / de valorar-te emocionadament».

⁶⁹ Vegeu *Ciudad*, 3 de setembre de 1957, p. 1.

funda: admiració i estima sincera en forma de sonet, una de les seues formes essencials.

La relació amb les societats musicals i les diferents agrupacions locals va estar sempre cordial i fluida. Dins l'arxiu documental de la Música Vella, el qual engrosseix el valuós fons musical, trobem algunes col·laboracions destacables, com ara dues composicions poètiques, la lectura de les quals va tenir lloc en dos concerts consecutius, en febrer i març de 1964 respectivament. La primera fa referència a l'«homenaje a la memoria del compositor alcoyano D. Gonzalo Blanes Colomer, con la interpretación de sus celebradas partituras» i, conseqüentment, és consagrada a la memòria del compositor amb el títol de *La darrera cadència* i un subtítol ben aclaridor i senzill que diu «[e]n la mort del músic Gonçal Blanes». Les seues característiques, com a poema laudatori que és, són properes a les d'una oda clàssica amb una forma oberta en decasíl·labs (dues cobles de vuit versos, una de tres, una de dotze, una de dos i una cobla final de vuit més) i, quasi amb tota seguretat, va ser declamada pel poeta al llarg de l'acte —el diumenge 9 de febrer de 1964— a més d'aparèixer impresa en el programa de mà (FERRANDO: 2007). La segona de les col·laboracions, poc més d'un mes després, va ser un *Pòrtic fester* que duu la dedicatòria del poeta a sobre del títol: «Per a la Banda “La Primitiva” en el seu Concert d'exaltació alcoiana de 1964». El motiu no era altre que sumar-se al tradicional concert el qual, des de 1940, protagonitzava any rere any la formació bandística amb la música que hauria d'acompanyar les festes properes. La forma d'aquest poema, més definida que l'anterior, s'estructura en quatre estrofes de deu versos octosíl·labs i el seu contingut fa referència a alguns dels autors programats, ubicats entre mots de lloança a la festa abrilenca de Sant Jordi, un dels temes recurrents de la poesia de Valls.

Amb ressonàncies força musicals també pel que fa a la forma, el lèxic i el contingut general, trobem el tríptic en castellà *Tres tiempos musicales* «[e]n homenaje a la Banda Primitiva», el qual fa referència a la participació de la referida banda en el Certamen de Música Provincial de 1954 que va tenir lloc, com era habitual, en la plaça de bous de la capital alacantina. En aquella ocasió, la banda va obtenir el primer premi del Certamen i, signada la creació poètica de Valls el cinc de desembre del

mateix any, evoca magistralment tot el procés d'assajos, el viatge cap a Alacant, la presentació, la interpretació i el posterior veredicte del jurat que li atorgà el triomf en aquella jornada juliolenca. Ho fa mitjançant una estructura en tres temps d'evocacions agògiques: *Largo maestoso* per al primer temps en el qual es fa referència als assajos, *Andantino* per a la descripció del viatge, la incertesa i la presentació a la plaça i, finalment, *Allegro tranquilo* per a la interpretació —música de Chapí, ens informa Valls— i el posterior triomf, il·lustrat per un *Piu mosso final*.⁷⁰

Per descomptat, entre les diferents societats musicals ha tingut un espai privilegiat al cor del poeta la seua Música Nova i, per extensió, la Societat Artística Recreativa «El Iris» (FERRANDO: 2000, 129), associació protectora i amfitriona de la referida banda des de 1893 fins al 1973. Les dues han estat motiu d'agraïment i lloança en les seues poesies. La citada societat li va retre un homenatge l'onze de març de 1967 —atorgant-li el títol de soci de mèrit— i Valls va agrair aquesta distinció com millor sabia fer-ho, amb uns versos encapçalats per un títol ben explícit: *Agraïment a la Societat «El Iris»*.⁷¹ D'una manera certament desenfadada i ben lliure, passa revista als personatges, als espais i les vivències en el seu si, a més d'agrair profundament el gest del col·lectiu amb els versos inicials «[d]onar les gràcies és poc / després d'este bon sopar / que té sentit d'homenatge / a este versaire alcoià», els quals continuen tot seguit amb una declaració de pertinença heretada de son pare: «De xic jo he segut de “El Iris”. / Molts d'ací recordaran / que en el conjunt de la Banda / he tocat i repicat / la pell de la caixa viva / i els “calderos” dels timbals». La condició de percussionista de Valls és ben coneguda, no solament per ser membre de la plantilla de la seua banda, sinó també per ser incondicional de l'Orquestra Simfònica Alcoiana (=OSA) —de la qual en parlarem ben aviat— com a membre actiu.

En el fons Joan Valls de l'AMAlcoi trobem també un altre document relacionat amb la Societat «El Iris». Es tracta d'una composició

⁷⁰ En el mecanoscrit original, Valls elimina les al·lusions a les diferents situacions descrites en els títols («Los ensayos», «Marcha y tentativa», «El triunfo») per deixar només el matís agògic de la velocitat musical el qual, originàriament, apareix entre parèntesi com a subtítol.

⁷¹ Vegeu una crònica de l'homenatge en *Ciudad*, 7 de març de 1967, p. 6-7.

poètica, en aquest cas de rima i versificació més lliure, que presenta moltes esmenes manuscrites sobre la còpia d'un mecanoscrit, com és habitual en la poesia vallesana. Fa una nova —o antiga perquè no podem datar-la— oda a la societat musical i als seus emblemes senyers: els compositors Gonzalo Barrachina, José Carbonell García i José Espí. A aquest darrer li dedica les paraules encertadíssimes «José Espí, operístico / italianizante, solemne y enfático. / Siglo diez y nueve de barbas levíticas, / batuta inflexible de pulido rasgo». Es tracta d'un gest agraït que dedica «[a] la Sociedad “El Iris”, nido y cuna de mis entusiasmos musicales, con profunda gratitud» i al que titula *Ritmo de humano fuego*.

Nova bandera —«[a] la Banda “Música Nova” en l'acte d'estrenar nova bandera (13-XII-1977)»— és una altra composició poètica que té com a raó de ser el que descriu acuradament la seua dedicatòria. No obstant, Valls s'equivoca en la data del mecanoscrit i canvia desembre per novembre.⁷² Pel que fa al contingut, presenta vuit dècimes amb distribució de versos desigual, però que mostra les agrupacions internes de quatre, sis i dos versos pel que fa a la progressió de la rima, en aquest cas consonant. Es tracta d'una lloança a la seua banda en un moment especial de la seua trajectòria, encapçalada per un emotiu vers «[u]na bandera de pau» i que conclou amb les mateixes paraules com a remat del darrer grup de quatre: «I la història avui es complau / en renovar un fervor / amb un feix de germanor / i una bandera de pau». Un Valls emocionat, que sols feia quatre anys que havia decidit deixar la pràctica musical del violí dins l'Orquestra Simfònica Alcoiana (SANTONJA: 2009, s. p.),⁷³ però que es trobava ben prop del fenomen musical en moltes de les seues vessants.

El desé aniversari de l'OSA va ser, precisament, el motiu que va inspirar el mecanoscrit *Impromptu*, datat el 16 de desembre de 1962. Fundada en 1952, l'orquestra és una de les agrupacions musicals més suggeridores del panorama musical alcoià, la qual, com s'ha dit, va tenir la

⁷² Vegeu la crònica de l'acte en *Ciudad*, 15 de novembre de 1977, p. 3.

⁷³ Vull agrair l'atenció i generositat de Josep Lluís Santonja en la cessió del seu treball, encara inèdit, sobre la correspondència de Valls, així com en la consulta i les reproduccions del Fons Joan Valls de l'AMALcoi.

fortuna de comptar entre les seues files al poeta. Deu estrofes de sis versos d'art major estructuraren aquesta composició poètica farcida de joia i bon humor, mitjançant la qual Valls aporta el seu particular brindis després d'un bon àpat d'aniversari, com ho palesen els versos inicials de la primera estrofa («[a]ra que tots plegats i en harmonia / hem assumit cordial gastronomia / en històric capítol musical»), que ho són també de la darrera estrofa d'aquesta poesia festívola amb un caràcter —com ens suggereix hàbilment el títol— aparentment improvisat.

El món faller valencià també va ser present en l'obra poètica de Valls —tot i que d'una manera circumstancial i, en absolut, representativa— de la mà d'alguns dels números d'una publicació anual anomenada *Llibret de la Falla Creu y Mislata* (1964, 1973 i 1974), uns «versos fallers escrits per compromís amistós», com escriurà en la dedicatòria d'un dels exemplars que es custodien en AMAlcoi. Dins d'aquestes poesies de caire festívol, costumista i amb l'esperit satíric intrínsec a la mateixa festa fallera, trobem una composició interessant per al nostre objecte: *Deixa en música bon guano el mestre Josep Serrano*. El poeta, en deu estrofes de sis versos i amb l'empremta popular de la versificació en art menor, fa una *laudatio* al compositor de Sueca i la seua inspiració extraordinària, tantes vegades reconeguda per la crítica.

Finalment, la música composta per a les Festes de Moros i Cristians també té un espai privilegiat en la *Glossa lírica a la música festera* (1982), una evocació —el seu títol no deixa espai al dubte— a la música escrita per a aquesta manifestació festívola ben característica del poble alcoià. L'avinentesa de l'oportunista Primer Centenari de la Música Festera Alcoiana, de la mà del pasdoble *Mahomet* (1882) de Juan Cantó Francés,⁷⁴ va ser el punt d'inici d'una sèrie d'escrits al voltant de l'esdeveniment, entre els quals destaca, per la qualitat contrastada i ben adient per al nostre estudi, l'esmentada glossa del poeta.⁷⁵

⁷⁴ Qui escriu aquestes línies ha treballat aquest tema en diferents papers. Vegeu especialment Ferrando 2003.

⁷⁵ Vegeu RFMCA, 1982, p. 133

2. LA POESIA: INSPIRACIÓ PER A LA MÚSICA

La poesia de Valls ha estat suport per a la música original, de diversa i variada tipologia, en molts moments (FERRANDO: 2000). Més estrany és, en canvi, el cas contrari: la creació poètica a partir de la inspiració musical. Tanmateix, trobem en el seu fons *La despedida de Abú Abdalà*, un «motivo poético al poema sinfónico del mismo título original de Gonzalo Blanes», signat al març de 1951. La composició de Blanes, a la qual fa referència el poeta en la descripció, és de 1949 i en AMAlcoi podem trobar la còpia autògrafa i manuscrita del guió musical que inclou la dedicatòria del compositor al seu amic Valls. Per la seua banda, la dedicatòria a Blanes en el poema, ben efusiva, diu: «Al compositor Gonzalo Blanes, espíritu revelador de formas nuevas, que con su alacridad de artista ha sabido explorar en la pauta todo un sueño de gracia y saber». Amb el desventurat Boabdil, la seua cort granadina en extinció i l'Alhambra com a teló de fons, ens trobem amb una composició poètica de grans dimensions estructurada en tres seccions —«La última kasida», «Después del asedio» i «Evocación»— amb una varietat de versificació notable de rima consonant, en la qual es barregen des de les estrofes de quatre versos fins les de deu, així com l'art menor (octosíl·labs) i el major (alexandrins). Cal assenyalar, tot i que siga un aspecte que excedeix en molt aquest paper i del qual ens ocuparem en un altre moment, que algunes de les característiques formals del motiu poètic venen determinades per la mateixa música, com una mena de desenvolupament temporal i estructural per analogia amb el *tempo* i l'estructura formal del poema simfònic.

Un altre exemple de vinculació amb aquesta forma musical tan propera a la manifestació literària és la suite *Leyenda* de José Carbonell García (VALOR: 1988, 110-117), esmentat adés. De bell nou, els poemes de Valls il·lustren cadascuna de les quatre grans seccions de la composició, una de les més interessats i atractives d'aquest compositor, titulades respectivament «Una tarde», «Crepúsculo vespertino», «A medianoche» i «Amanecer». Els quatre poemes, en aquets cas, van ser escrits uns mesos abans que els de Blanes, i entenem que són fets per al programa de mà de l'estrena de l'obra a càrrec de l'Harmònica Alcoiana, dirigida pel compositor, el 21 de maig de 1950. Presenten una estructura i un

contingut similars als de l'anterior exemple, fent-se palés, entre els versos, la descripció de la música que Carbonell va concebre per a aquest «poema descriptivo en cuatro tiempos», el qual té l'home i la natura com a escenari, i l'espai de temps comprés entre la boqueta de nit i l'alba com a marc temporal per al desenvolupament de l'acció dramàtica. També, com en el cas anterior, l'art menor i l'art major es barregen entre les quatre seccions. Les exteriors són consagrades a versos llargs de més de vint síl·labes i les interiors a versos de sis, set i vuit síl·labes. La rima, però, és assonant ara i gairebé lliure en alguns casos, per la qual cosa sembla apropar-se a la prosa poètica, malgrat no perdre l'escriptura i l'articulació en versos.

Dins d'aquest apartat, mereixen una atenció especial les nombroses i fructíferes col·laboracions amb el compositor Amand Blanquer Ponsoda (1935-2005) com ara la *Cantata de Nadal* (1976-1977), la *Sinfonia Coral (Niño Universal)* de 1981, el *Prec a Sant Jordi* (dins la *Missa a Sant Jordi* de 1981-1984) o les cançons *Canta la Verge* (1964) i *Tres cançons sentimentals* (1967).⁷⁶ El primer d'aquests encontres va ser la nadala per a quatre veus mixtes *Canta la Verge*, signada i publicada a París, ciutat en la qual el compositor ampliava estudis superiors, per la qual cosa presenta tots els trets característics de la música del Blanquer parisenc: un compositor obert, valent i amb molts recursos que acomoda a la seua manera personal d'entendre la música (FERRANDO: 2015, 38-39).⁷⁷ Tres anys més tard, la poesia de Valls torna als pentagrames de Blanquer amb *Tres cançons sentimentals*, les quals comparteixen la denominació dels poemes

⁷⁶ La relació personal i artística de Valls amb Blanquer és veritablement extraordinària (FERRANDO, en premsa) i no sols es restringeix a la presència explícita dels textos en la música, sinó que també s'amplia a la inspiració o la repercussió que la poesia té sobre l'estructura, la creació i el desenvolupament d'altres obres musicals del compositor. Aquest és el cas concret de *Quatre preludis per a piano* (1975), suggerits per uns poemes de *Les roses marginals* (1965) de Valls (FERRANDO: 2000, 129-130). Els títols dels quatre preludis es corresponen amb el dels quatre poemes evocats per la música: «L'etern clarobscur», «Impressió estival», «Averany de la nit» i «Aquell món de juguina» (Valls: 1981, 304, 299, 292, 306).

⁷⁷ Blanquer fa ús d'una selecció del poema complet, publicat en *Ciudad* el 29 de desembre de 1953, dins d'un número extraordinari de Nadal.

que serveixen de suport textual, «Tonada de joventut», «Cançoneta del foc secret» i «La viudeta».⁷⁸ Les cançons, a quatre veus mixtes, van ser compostes a València en els mesos d'octubre i novembre del 1967 i, un any després, van ser «estrenadas por la Coral Polifónica Alcoyana, dirigida por Gregorio Casasempere el 28 de octubre de 1968 e interpretadas años más tarde por los coros de la Radiotelevisión Española, bajo la batuta de Pascual Ortega» (MIRÓ: 1984, 64). Blanquer estava especialment content d'aquesta col·laboració amb Valls, i l'estimulava a fer nous projectes amb el poeta. Li escrivia sense reserves el 4 de novembre de 1968 en aquests termes tan afectius (SANTONJA: 2009, s. p.):

Tengo la impresión de que vamos a lograr alguna cosa positiva en nuestra colaboración, que sin reserva de ninguna clase le diré que soy muy feliz al contar con Vd. para actos tan íntimos como son la creación artística. Todos los hombres podemos colaborar en alguna creación pero pocos pueden o llegan a penetrar tan felizmente como nos ha ocurrido con *Les cançons sentimentals*. Ello me ha estimulado lo suficiente para confiar en otra feliz colaboración.

Tot i que no es referia concretament a la col·laboració de la qual parlarem ara mateix, sinó d'unes nades preparatòries a aquesta, les quals, pel que sembla, van quedar en projecte, l'obra magna de Blanquer dedicada al Nadal és la *Cantata de Nadal* per a tres solistes vocals, cor de xiquets, cor mixt i orquestra, que considera també les estructures poètiques de Valls. Es tracta d'una composició de gran envergadura i d'una gestació força llarga que abraça més d'una dècada. Estrenada el 1980 al Teatre Reial de Madrid, és estructurada en tres grans seccions titulades respectivament «El nen que du la veritat», «Clam d'Al·leluia» i «L'alba aclaridora» (FERRANDO: 2015, 43-44). Deixant de banda la qualitat incontestable dels textos de Valls, d'una rara bellesa ingènua i profunda alhora, només la seua extensió —més de 350 versos amb rima i durada desigual— el converteixen en un producte més que notable i, si més no, personal pel que fa a la creació i el desenvolupament conjunt. En una carta del 4 d'octubre de 1970, Blanquer confirmava la recepció de les dues parts finals del poema —la primera part ja la tenia des de feia

⁷⁸ *La viudeta* va estar reeditada en 1990 dins *Imatge de Joan Valls* (Ferrando 2000: 130).

bastant temps— i felicitava efusivament el poeta (SANTONJA: 2009, s. p.):

Muy querido amigo: El pasado miércoles recibí el texto de la *Cantata*, que ya he leído con sumo deleite. He querido retrasar un poco esta carta para comunicarle mi impresión, que es, por descontado, de admiración sincera. Me placen muchísimo las dos partes. La voz de los personajes y los coros. Ahora me resta a mí un trabajo inmenso, por una parte la fijación material de tan voluminosa partitura, y por otra, y ésta es la realmente importante, mantener el nivel que le ha dado Vd. a este poema. Lo intentaré. Voy a empezar inmediatamente, no pienso hacer otra cosa, hasta ver terminada la obra. Ojalá podamos oírla el año próximo. Mi más cordial enhorabuena.

Un any després de l'estrena a Madrid de la *Cantata*, resultava guanyadora d'un dels premis UNICEF a la composició musical la *Sinfonía Coral* —inèdita encara a hores d'ara—, una nova mostra del tàndem Valls-Blanquer. Es tracta d'una obra de grans dimensions, articulada com una mena de cantata per a cor i orquestra, que presenta sis moviments: «El niño pide amor», «Clamor de esperanza», «Tierno arbolillo», «Alba de promisión», «Manchas negras» i «Las madres». Dels títols es desprèn la temàtica dels poemes, que duu Miró a asseverar rotundament que Valls «concibió su texto como un clamor contra la injusticia en que se encuentran en el mundo tantos niños oprimidos, abandonados, desnutridos, sin amor y sin esperanza» (MIRÓ: 1984, 110). Música per a l'esperança i contra la injustícia, música i textos per a despertar consciències mitjançant la Declaració dels Drets de la Infància.

Quant al poema «Prec a Sant Jordi», darrera de les parts que integren la *Missa a Sant Jordi* de Blanquer, ens trobem davant d'un text poètic que ha sofert diferents transformacions i que podem vincular, en certa mesura per la funcionalitat final, amb el mecanoscrit dels *Goigs a llaor de Sant Jordi màrtir, patró d'Alcoi*, una iniciativa popular la qual, pel que sembla a hores d'ara, no va tenir gaire acceptació.⁷⁹ Un gènere, aquest

⁷⁹ Es tracta d'un obsequi de dues persones vinculades a les Festes de Moros i Cristians d'Alcoi, malgrat no ser alcoians. Carles Tomàs i Francesc Mundó, amb motiu del VII Centenari de l'Aparició de Sant Jordi (1976), van dedicar, conjuntament amb l'empresa Teixits Iris de Barcelona, uns goigs amb música del compositor Enric Prats i Martí i

darrer, conreat per altres escriptors locals decimonònics i dels segle XX, tot i que «ninguno supera en gracia rítmica y perfección de contenido a los “gozos” de Valls» (MIRÓ: 1990, 34-35). Es tracta, en els dos casos, de poemes que han servit de base textual a dues obres d’inspiració religiosa. El primer d’aquests ja va ser publicat pel poeta l’any 1954⁸⁰ en la *RFMC* dins d’un *Tríptic de festa* que va resultar guanyador del primer concurs literari de l’Associació de Sant Jordi en la modalitat de poesia.⁸¹ Blanquer en fa una selecció per a la seua composició amb alguns lleugers canvis en alguns mots, sempre amb la complicitat i el beneplàcit de Valls pel que sembla reflectir la correspondència entre tots dos, on a més de l’admiració sincera envers l’autor del text —sempre present en la correspondència de Blanquer—, trobem aquest comentari en una carta del 9 de gener de 1984 (SANTONJA: 2009, s. p.):

Me place comunicarle que he disfrutado muchísimo componiendo esta pieza. El poema es precioso. Me ha sugerido tantos motivos que finalmente me he decidido por algunos. He creído ver el simbolismo del guerrero, de la caballería, de la trompetería, de las saetas, y no sé cuantas cosas más. Aunque todos estos elementos están magníficamente representados en el poema, al darles giros melódicos y rítmicos creo que cobran una fuerza especial. Ojalá haya acertado en la música que merece su poema.

Des d’aquestes mateixes pàgines, vam donar notícia recentment del projecte operístic *Jofré* (1965) el qual, finalment, no es va dur a terme (FERRANDO: 2014). Tot i que no podem establir una vinculació directa entre el *Poema del Pare Jofré*, accésit a la «Viola d’Or» en els Jocs Florals de Lo Rat Penat el 1961 i l’esmentat projecte d’òpera, el que sembla bastant evident és que el tema feia anys que rondava el pensament del poeta i que Blanquer el va acollir de bon grat —«[l]a idea del Padre Jofré

text de Joan Valls. L’edició que es va fer al seu moment presenta, juntament amb els goigs de Valls i la partitura senzilla a una sola veu de Prats, una reproducció del text d’uns goigs històrics a Sant Jordi (1846) i unes dades sobre l’origen i el desenvolupament de la festa d’Alcoi.

⁸⁰ Vegeu *RFMC*, 1954, s. p.

⁸¹ Posteriorment es publicaria dins el recull *Toia d’ofrena* i, finalment, dins *Obra poètica* (VALLS: 1981, 172-173).

me agrada cada día más, es un gran tema», diu en una carta a Valls de 28 de setembre de 1964 (SANTONJA: 2009, s. p.)—, malgrat la impossibilitat de mamprendre la seua tasca definitivament.⁸² Es tracta, sens dubte, d'un treball d'envergadura i d'una inspiració notable: quatre seccions de 12, 9, 8 i 15 estrofes respectivament, de desigual nombre de versos, en les quals es barregen els versos d'art major en la primera i la darrera seccions i els d'art menor en les seccions internes simètricament, es a dir, les dos seccions externes de major quantitat de versos i estrofes. La premsa local se'n va fer ressò del guardó, que compartia amb altres dos alcoians, la compositora Teresa Matarredona Aznar i el periodista Rafael Coloma, amb un sonor titular: «Tres alcoyanos triunfan en los Jocs Florals de Lo Rat Penat de Valencia».⁸³ Al capdavant, el gran guanyador d'aquella edició va ser Valls si atenem la circumstància que el text de la composició de Matarredona també és una creació original del nostre poeta.

La *Cançó de la Festa d'Alcoi* (1961) per a quatre veus mixtes de Teresa Matarredona també duu, doncs, la poesia festívola de Valls entre els seus pentagrames. Es tracta, en essència, d'un repàs pels diferents moments oficials de la festa que li dóna nom i dels quals la compositora fa una il·lustració sonora ben ajustada, original i suggeridora. Entre les imatges que evoca Valls, veiem el trenc de «[l]alba abrilenca i galana», la valoració d'un acte emblemàtic mitjançant les paraules «[l]a diana és encisera», el pas de l'entrada matutina, on «[m]asetes i maseretes / van desfilar pels carrers», l'avanç de la vespertina «entre afalacs orientals» o els actes religiosos que culminem amb l'aparició del sant entre els merlets del castell on «[a]l fi guanya la partida / Sant Jordi que a pau convida / què ell té per insígnia ungida / la bandera de la Creu».⁸⁴

3. LA PROSA: PERSONES, INSTITUCIONS I CRÒNIQUES MUSICALS

La prosa també va ser una activitat conreada pel nostre poeta. Són habituals els treballs per a la premsa escrita, així com la presència d'articles i reflexions seues en diferents revistes. L'àmbit local de moltes

⁸² No obstant això, sols un any després col·laborarien junts en les il·lustracions musicals que Blanquer va compondre per a la *Pasión de Jesús* (FERRANDO: 2014, 283-284).

⁸³ Vegeu *Ciudad*, 1 d'agost de 1961, p. 1.

⁸⁴ Vegeu *RFMCA*, 1962, s. p.

d'aquestes col·laboracions, però, ha propiciat que la seua difusió haja estat menor del que seria desitjable. Tocant als articles relacionats amb la música, trobem alguns exemples dins la *RFMCA* de 1958 i 1959. Es tracta d'evocacions a diferents compositors locals, com una mena d'estudi introductor breu que acompanya en molts dels casos la mateixa partitura d'una composició, sempre de caire festívol com determina el contingut de la publicació. Tanmateix, com gairebé sempre en el cas de Valls, la qualitat dels comentaris traspassen la mera funcionalitat en casos com *José Carbonell García* (1958), als quals acompanya la partitura del pasdoble *Suspiros del Serpis* (1954) en reducció de piano o, un any més tard, *El compositor alcoyano Gonzalo Blanes* (1959), acompanyats de la partitura d'*A la Meca* (1910), una marxa àrab d'aquest músic essencial.⁸⁵

Dins d'aquest gènere trobem un exemple paradigmàtic amb el nom *En l'homenatge evocatiu del músic Vicent Català*, un dels membres més emblemàtics de l'Orquestra de Pols i Pua «Harmònica Alcoiana» que rebia la gratitud dels seus companys de plantilla un dos de desembre de 1984.⁸⁶ Com el mateix text assenyala, «tracta de recordar un component que la va enriquir en el seu paper de bandúrria [...] un dels fundadors d'aquella admirable agrupació d'instruments de pols i pua, que en l'any 1915 apareixia en Alcoi, plena d'il·lusió, per intentar oferir al poble música selecta, que superara formalment aquells típics grups de quatre o cinc aficionats, alguns d'ells integrats per ceguets, d'aquells que es dediquen, mitjançant uns cèntims, a cantar a la guitarra cançons antigues, oracions, melodies populars, cobles folklòriques del terreny i serenates nocturnes a la porta d'amics, parents i coneguts». Català era una persona força coneguda per Valls, el qual no dubta a posar negre sobre blanc la seua figura, la «d'un jove alt, ben musculat, i posseït d'una apostura que, segons dien atraïa moltíssim a les alcoianes del seu temps, además de lligar amistat amb els qui el van conèixer». Als seus desset anys acabats de

⁸⁵ Com hem vist, dos dels compositors més propers al poeta. Aquestes col·laboracions són signades amb les sigles J. V. J.

⁸⁶ Vicent Català Pérez (1892-1974) va ser un membre destacat de l'Harmònica Alcoiana i, en general, de l'ensenyament local dels instruments de corda polsada a Alcoi (VALOR: 1988, 129-130).

complir, entra a formar part de l'entitat que li ret homenatge més de mig segle després.

De la mateixa mena d'estil són les paraules mecanoscrites que presenten el programa del concert que el guitarrista Rafael Rico oferia l'11 de novembre de 1965 a la Casa Municipal de Cultura d'Alcoi. Dies després, el poeta tornava a parlar del concertista en la premsa local per evocar aquesta audició i, a sobre de tot, per elogiar novament la labor de Rico en un concert recent —poc més d'un mes després del primer— que en aquest cas va tenir lloc al *Círculo Industrial*.⁸⁷ Tot seguint altres models seus de presentacions, el text es remata amb un poema. En el cas que ens ocupa, assistim a una extensa oda laudatòria de 34 versos (dividits en grups de 2, 6, 8, 10 i finalment 8 més) amb una cesura més marcada després dels setze versos primers. El text introductorï parla de la trajectòria del concertista i del mateix programa. De la seua coneixença per part de Valls ens il·lustren les íntimes paraules del poeta sobre un home que lluita per portar a terme la seua aspiració artística —«porque todo arte es aventura si de él se ha de vivir» assevera Valls—, en dir que «tenía por costumbre besar cada noche, el retrato de Francisco Tárrega. Lo hacía con unción infantil, amorosamente, viendo en el guitarrista español la imagen de un estímulo maravilloso: y es que cuando la devoción penetra en la hondura íntima de las veneraciones, un beso es más que una oración». En el programa «Carcasi, Tárrega, Granados, Albéniz, Bocherini y el mismo guitarrista, en cuyas primeras obras rinde culto a Euterpe con respetuosa pero cálida oblación».

La crònica musical i les notes al programa van trobar un lloc també entre les activitats del poeta, gairebé sempre amb intencions i maneres que transcendeixen únicament la funcionalitat de les paraules, per veure d'endinsar-se en els àmbits de la creació literària. En el primer dels casos, i com no podia ser d'altra manera, li va dedicar a la seua banda un sentit homenatge des de les pàgines de la *RFMCA* amb l'article *Una banda veterana: «La Nueva del Iris» de Alcoy* (1975). Es tracta d'un recorregut històric i vital per la societat musical, com sempre farcit del bon gust i

⁸⁷ Vegeu *Ciudad*, 28 de desembre de 1965, p. 3.

l'estil elegant de Valls.⁸⁸ Pel que fa a la segona ocupació, trobem, entre d'altres que no podem consultar però que són citades en la correspondència, un cas representatiu d'aquesta mena de treballs en les acurades *Notas literarias al Concierto que se celebrará en el Teatro Calderón el día 20 de abril de 1941 por la Orquesta Sinfónica Alcoyana bajo la dirección de D. Enrique Pastor Guillem*.⁸⁹

Tanca la relació de papers de música i músics, això si, sense cap pentagrama, una crònica de l'estrena de la *Cantata de Nadal* d'Amand Blanquer, la qual va servir a Valls per a la presentació de la composició poc dies després —mitjançant un enregistrament efectuat al Teatre Reial de Madrid— entre els seus paisans, amb la presència i la intervenció preceptiva del compositor.⁹⁰ La composició de Blanquer, un dels pilars de la seua producció als quaranta cinc anys d'edat i després de gairebé trenta de trajectòria compositiva, és un al·legat a la pau des de la imatge mística del Nadal, tan volgut per tots dos. I és, precisament, aquesta qualitat que li atorga a la música unes peculiaritats que no deixen indiferent Valls, qui no deixa passar l'oportunitat de plasmar aquest sentiment en un elogi final a la figura de Blanquer a la manera del poeta: «Beneïda la teua

⁸⁸ Signat també amb les inicials J. V. J. Vegeu *RFMCA*, 1975, p. 79-80.

⁸⁹ Enrique Pastor Guillem (1902-1960) va ser violinista i director d'orquestra. Va dirigir aquest concert per encàrrec directe de Gonzalo Blanes i, potser, el mateix compositor va encarregar a Valls la confecció de les notes, abundoses i farcides de literatura, que van ser impreses amb una cura que sobta certament si atenem les circumstàncies d'un temps tan difícil com aquell. Per altra banda, cal assenyalar que l'Orquestra no és, en essència, la que es fundarà el 1952, sinó una més petita formada pels elements dispersos després de la guerra i que va tenir com a objectiu únic fer una sèrie d'actuacions concretes (*VALOR*: 1988, 233-234).

⁹⁰ Sobre la presentació pública de la composició vegeu *Ciudad*, 16 de desembre de 1980, p. 5. Sabem també que existeixen algunes notes al programa de Valls sobre estrenes de composicions de Blanquer, com ara les del *Concert per a fagot* (1962), la *Simfonia muntanyenca* (1965) o l'*Homenaje a Juan Ramón Jiménez* (1974). Vegeu la referència que fa el mateix compositor en «Evocación de una amistad», sentida carta d'acomiadament que es va publicar en *Ciudad* el 31 d'agost de 1989, pocs dies després de la mort del poeta. Posteriorment, traduït al valencià, l'escrit aparegué en el número especial dedicat a Joan Valls en la revista *Canelobre* (núm. 17-18, hivern-primavera de 1990, p. 21-22).

esplèndida carrera artística que, a la fi, amb el poderós influx de la teràpia musical, inspira la pau, dignifica l'home i sobretot condemna i rebutja la violència».

4. A TALL DE CONCLUSIÓ

Com hem pogut veure en aquesta aproximació als materials musicals de la seua obra inèdita i semiinèdita, Joan Valls mereix molta més atenció de la que se li ha donat fins ara. No solament per aquesta parcel·la, mínima i selectiva, sinó per la importància del corpus conegut i el que, n'estem ben segurs, encara hi ha per descobrir. Emili Rodríguez Bernabeu assenyalava rotundament en l'estudi introductor a *Obra poètica* (1981)⁹¹ que «[d]es de les seues esquerpes muntanyes ha embastat una obra que només és coneguda fragmentàriament, i la seua qualitat necessita una exhumació total» (1981, XI), i hi afegia al final que Valls «és autor bilingüe, té unes obres molt apreciables en castellà», per a concloure fent referència a les composicions de certamen i de circumstàncies, les quals «ens parlen de la tècnica emprada i dels recursos abundosos» (1981, XXVII-XXVIII). A la fi, l'avinentesa del centenari del naixement ha de representar una fita ineludible per a acostar-nos més profundament i millor a la figura d'aquest «versaire alcoià» qui, per diverses circumstàncies, ha estat un referent i un autèntic pioner de la llengua en les comarques meridionals (CARBÓ: 1991, 7).

La producció de Valls, propera a altres propostes poètiques interdisciplinàries molt més conegudes i força estudiades, mereix encapçalar una revisió de la seua obra publicada —poesia, teatre, prosa poètica, etc.— i, a més, establir els criteris per a mamprendre la consecució de la seua obra completa, de la qual formen també part indefugible els materials esparsos que, com en el cas de la música, hem presentat i ordenat en aquest treball. Comptat i debatut, cal treure la figura i l'obra de Valls de

⁹¹ Encara que *Obra poètica* es va publicar definitivament en 1981 per problemes diversos, entre els quals s'hi troba una oposició bastant fèrria per part d'alguns membres de la institució responsable de l'edició, aquesta restava preparada des d'alguns anys abans i és per aquesta raó per la qual l'estudi d'Emili Rodríguez Bernabeu que encapçala el recull és datat en agost de 1976.

la «doble perifèria» —en paraules de Lluís Alpera arran de la seua mort, fent referència a la seua situació dins el marc de la sociolingüística valenciana per estar allunyat i marginat dels centres de creació i de vida literària— (CARBÓ: 1991, 8) i, a sobre de tot, gaudir de l'experiència irrenunciable que representava per a Valls la creació poètica, amb tots els matisos, situacions i colors possibles.

BIBLIOGRAFIA

- CARBÓ, Ferran (1991): *La poesia de Joan Valls*, València, Eliseu Climent, Quaderns 3i4.
- FERRANDO, Francesc (2000): «Joan Valls i la música», *L'aiguadolç*, 26, p. 129-132.
- FERRANDO MORALES, Àngel Lluís (2003): «Secrets, mentides i cintes de vídeo», *Eines*, 20, IES Pare E. Vitòria d'Alcoi, p. 43-46.
- (2007): «El CXI Concert de la banda Primitiva: un homenatge a la memòria del mestre Gonzalo Blanes (1964)» en *Fragments per a una Història d'Apolo* [en línia] <<http://www.cimapolo.com/users/alferran/Blanes.html>> [consulta: maig 2015].
- (2014): «Jofré (1965): un projecte operístic de Joan Valls Jordà amb música d'Amand Blanquer», *Ítaca*, 5, Universitat d'Alacant, p. 281-313.
- (2015): *La música de Nadal a Alcoi*, Alcoi, CAEHA - Ajuntament d'Alcoi.
- (en premsa): «Elements literaris en la música del compositor Amand Blanquer (1935-2005)», *Jornades d'Investigació de la Facultat de Filosofia i Lletres*, 2015.
- RODRÍGUEZ BERNABEU, Emili (1981): «Introducció a l'obra de Joan Valls», dins *Obra poètica*, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, p. XI-XXVIII.
- SANTONJA, Josep Lluís (2009): *Epistolari de Joan Valls i Jordà: estudi i transcripció* [inèdit], Alcoi, treball becat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- VALOR CALATAYUD, Ernesto (1988): *Diccionario Alcoyano de Música y Músicos*, Alcoi, Llorens Libros.

- MIRÓ, Adrián (1984): *Amando Blanquer en su vida y en su música*, Alcoi, Caja de Ahorros de Alicante y Murcia.
- (1989), *Joan Valls, vida y obra de un poeta*, Alcoi, Caja de Ahorros de Mediterráneo.
- (1990), *Joan Valls a Sant Jordi*, Alcoi, Asociación de San Jorge.
- VALLS JORDÀ, Joan (1951), *Gonzalo Barrachina: semblanza biográfica*, Alcoi, Imprenta Hispania.
- (1975), *Cent serafins*, Alcoi, Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Alcoy.
- (1981), *Obra poètica*, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert.